

Vesna Budinski

POČETNO ČITANJE I PISANJE NA HRVATSKOME JEZIKU

METODIČKI SADRŽAJNO-
VREMENSKI OPTIMUM
POUČAVANJA

Profil-Klett / Učiteljski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Zagreb, 2019, 191 str.

Od početka suvremenoga školstva u Hrvatskoj, a to razdoblje započeto pedesetih godina 20. stoljeća traje i danas, općenito se uvriježilo mišljenje da većina djece zna čitati i pisati već i prije polaska u prvi razred osnovne škole. Iako se općenito smatra da dobar dio djece već u vrtićkoj dobi zna čitati i pisati, pogotovo velika tiskana slova, daleko je to još od dokazivosti mišljenja da „sva djeca znaju pisati već i prije polaska u prvi razred osnovne škole“.

Nastavljajući se na niz istraživanja u tom području, dr. sc. Vesna Budinski učinila je krupan korak naprijed i u svojoj najnovijoj knjizi „Početno čitanje i pisanje na hrvatskome jeziku - Metodički sadržajno-vremenski optimum poučavanja“ (Profil Klett; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2019) na temelju složenoga znanstvenog istraživanja pokazala je brojne dokaze da tome u stvarnosti nije tako i da je proces poučavanja početnog čitanja i pisanja na (hrvatskome) jeziku puno dugotrajniji i složeniji. Cilj njezine knjige jest objasniti pojavnost početnoga čitanja i pisanja kao elementa stjecanja komunikacijsko jezične kompetentnosti tijekom ranoga učenja materinskoga jezika u osnovnoškolskome obrazovanju, posebno onome u prva četiri razreda.

Citirajući prof. Bežena, dr. sc. Budinski smatra da je područje *rano učenje i poučavanje (hrvatskog) jezika* posebno znanstveno područje koje je s epistemološkog stajališta potrebno pojmovno odrediti, a proces poučavanja početnoga čitanja i pisanja pozicionirati s obzirom na to područje te da se pojam rano učenje i poučavanje ne

može, kao cjelina, svrstati ni u jednu etabliranu znanstvenu disciplinu, a pritom ne postoji ni mogućnost da se samo smatra zasebnom znanstvenom disciplinom.

Upravo s obzirom na posebnost područja i njegovu interdisciplinarnost, autorica smatra da položaj i važnost toga procesa (i razdoblja) nisu dovoljno jasno određeni i da je potrebno utvrditi svrhu i cilj početnoga čitanja i pisanja (kompetencije koje učenik treba steći na kraju toga ciklusa) kako bi se mogao odrediti sadržaj poučavanja koji će omogućiti dosezanje toga cilja, vrijeme koje je potrebno za sustavnu metodičku provedbu i metodičke postupke koji će optimizirati prijenos sadržaja.

Autorica smatra da je fonološka svjesnost (glasovna osjetljivost) osnova za razvoj vještine početnoga čitanja i pisanja i da, citirajući Jelasku (2007), dijete, usvajajući jezik, treba ovladati svim njegovim razinama (značenjskom, gramatičkom i uporabnom) te potom kroz osvrtnje na brojna istraživanja o fonološkoj svjesnosti na početno opismenjavanje učenika, dolazi do zaključka da metodički pristup početnome čitanju i pisanju mora uvažavati utjecaj fonološke svjesnosti na početno opismenjavanje kao i da na početku opismenjavanja fonološki sadržaji u metodičkome diskursu trebaju zauzeti primarnu poziciju.

Autorica se posebno detaljno posvetila proučavanju najnovijih istraživanja fonološke svjesnosti učenika u Hrvatskoj i svijetu, koristeći pritom i niz svojih prethodnih radova i istraživanja koje je obavila u suradnji s drugim autorima (Bežen, Kolar Billege) iz kojih proizlaze zaključci da su djevojčice uspješnije u glasovnoj analizi višesložnih riječi i sintezi trosložnih riječi, da su stariji ispitanici uspješniji samo u analizi trosložnih riječi i u sintezi jednosložnih riječi i da nema statistički značajne razlike u uspjehu učenika u glasovnoj analizi i sintezi obzirom na obrazovanje roditelja, kao ni obzirom na to imaju li stariju braću i sestre. S porastom slogova u riječima učenici su najuspješniji u raspoznavanju glasovne analize i sinteze.

Autorica u poglavlju *Jezične (komunikacijske) djelatnosti u nastavi početnoga čitanja i pisanja* posebnu pozornost posvećuje govorenju, kao najprirodnijem obliku komunikacije među ljudima, čitanju, kao procesu tijekom kojega učenik dekodira pisani jezik i pisanju, sustavu grafičkih znakova koji predstavljaju elemente govornoga jezika (glasove, slogove, riječi). U ovom je poglavlju na vrlo čitljiv i razumljiv način, preuzimajući ih iz Hrvatskog pravopisa (IHJJ, 2013), grafički prikazala osnovne oblike pisama (školsko formalno uspravno pismo, školsko formalno koso pismo, školsko rukopisno koso pismo i školsko rukopisno uspravno pismo) koji se danas poučavaju u našim školama.

Posebnu pozornost dr. sc. Budinski posvetila je istraživanju vremenskoga optimuma poučavanja početnoga čitanja i pisanja, došavši do vrlo zanimljivih podataka koji našu zemlju ne svrstavaju u one koje početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku posvećuju pozornost koju ono zalužuje. Tako je u obimnom poglavlju *Povije-*

sni pregled poučavanja početnog čitanja i pisanja u Hrvatskoj, u analizi aktualnoga Nastavnoga plana i programa za osnovnu školu (Zagreb, 2006) istaknula da je satnica Hrvatskoga jezika od 5 sati tjedno manja nego u bilo kojem dosad analiziranom programu i da Hrvatsku svrstava u red europskih zemalja s najmanjim brojem sati materinskoga jezika tjedno. Dok udio materinskoga jezika u ukupnoj satnici u prvo-me razredu primarnoga obrazovanja u Engleskoj iznosi 24 % (190 sati), u Sloveniji 27 % (210 sati), a u Mađarskoj 40 % (296 sati), u Hrvatskoj je 22,7 % (175 sati). A to znači da mnoge sadržaje nije moguće praktično uključiti i u potpunosti ostvariti, o čemu svjedoči i percepcija učitelja o dostatnosti jednoga školskog sata za sustavnu metodičku provedbu sadržaja učenja/poučavanja velikoga i maloga tiskanog (formalnog) slova. U provedenoj anketi na pitanje: „Imate li dovoljno vremena da u jednome školskom satu obuhvatite sve nastavne etape i situacije za učenje velikoga i maloga tiskanog sklova?“, samo 4,3 % učitelja odgovorilo je pozitivno.

Vremenski i sadržajni metodički optimum za poučavanje početnoga čitanja i pisanja dr. sc. Budinski sagledava u funkciji tumačenja i razumijevanja pojavnosti početnoga čitanja i pisanja kao neizostavnoga elementa stjecanja komunikacijsko jezične kompetencije. Pritom vremenskim optimumom smatra vrijeme koje je potrebno učeniku da bi dosegao ciljanu razinu automatizacije početnoga čitanja i pisanja i zaključuje da postojeći nastavni program za osnovnu školu u kojem se završetak poučavanja početnoga čitanja i pisanja očekuje na kraju prvoga razreda nije primjeren jer u dovoljnoj mjeri ne prati znanstvene spoznaje o kognitivnome i jezično-govornom razvoju djece. Upravo zato u ovoj knjizi, u poglavlju *Zaključna razmatranja i prijedlozi* predlaže nužne izmjene u programu. Predlaže podjelu nastave početnoga čitanja i pisanja u četiri ciklusa tijekom prvih dvaju razreda primarnoga obrazovanja koji, uvažavajući individualne osobine učenika, ne bi bili vremenski strogo ograničeni jer, smatra, ne može se oštro odrediti kada točno počinje i kada završava koji ciklus. Međutim, sadržaji pojedinih ciklusa jasno su elaborirani i bit će od velike pomoći nastavnicima koji će ih htjeti primijeniti za početno poučavanje početnoga čitanja i pisanja na hrvatskome jeziku.

Iznimno vrijedan povijesni pregled početnoga čitanja i pisanja u Hrvatskoj, u kojem su analizirane početnice, priručnici i nastavni programi, iznimno je bitan dio ove knjige koji donosi široke, sveobuhvatne analize istraživanja mišljenja i procjene učitelja o primjeni nastavnih etapa i situacija, o utrošenom vremenu za poučavanje početnoga čitanja i pisanja, o sadržajima koje učitelji daju učenicima za domaću zadaću zbog nedostatka vremena na satu, optimalnoj vremenskoj dimeziji za poučavanje početnoga čitanja i pisanja, o razdoblju u kojem učenici ovladaju čitanjem i pisanjem na razini automatizacije te o uspješnosti učenika u čitanju tekstova s razumijevanjem i grafičkome oblikovanju pisanih (rukopisnih) slova.

Istraživanja koja je provela doc. dr. sc. Vesna Budinski izniman su doprinos ne samo za budućnost kvalitetnoga poučavanja početnoga čitanja i pisanja u hrvatsko-me jeziku, već i za šire shvaćanje problema postojećega sustava nastave u cjelini, a zaključci i prijedlozi koje je iznijela, poput produljivanja vremena poučavanja početnoga čitanja i pisanja na minimalno dvije godine te potreba za produljivanjem nastavnoga sata na 60 minuta u posebnom programskom području početnoga čitanja i pisanja, trebali bi u svakom suvremenom obrazovnom sustavu biti vrlo ozbiljno razmatrani. I prihvaćeni.

Ivana Dubovečak, prof.